

КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ІМПЕРАТИВІВ У ТЕОРІЇ ФІНАНСУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ

Петрушенко Ю.М., к.е.н., доц., докторант
Сумський державний університет (м. Суми, Україна)

Активні наукові пошуки соціально доцільної структури й масштабів культурної діяльності почалися у всьому світі на початку 70-х рр. ХХ-го століття. Саме в цей час коли були сформульовані три ключові питання цієї проблематики. Що являють собою бажані для суспільства масштаби й структура споживання культурних благ і чим відрізняються вони від реальної поведінки людей? Як визначити цільові орієнтири, що відображають інтереси суспільства як такого? Що потрібно зробити, щоб наблизити культурну діяльність до її соціально доцільних параметрів? Відповіді на ці досить непрості питання є основою для вироблення ефективної культурної політики будь-якої держави.

В умовах дефіциту фінансових ресурсів сфера культури фінансується за залишковим принципом, що часто призводить до знищення цілих культурних кластерів, які не можуть існувати без певного мінімального фінансування. У зв'язку з цим є необхідність у розробці концепції соціальних імперативів в сфері культури – граничних умов функціонування сфери культури, які не повинні порушуватись за будь-яких умов.

Основою такої концепції можуть стати наукові теорії, в яких витрати на розвиток культури трактуються не як благодійність чи спонсорська діяльність держави, а як необхідні інвестиції в розвиток людського капіталу, без яких неможливе економічне зростання. Це, перш за все, теорія «мериторних благ» Р. Масгрейва, теорія «суспільних витрат» П. Самуельсона і теорія «людського капіталу» Г. Беккера.

Категорії «соціальні стандарти», «мінімальні стандарти», «нормативи фінансового забезпечення мінімальних стандартів» зазвичай пов'язують із класичною роботою Річарда А. Масгрейва «Теорія суспільних фінансів». Подальший розвиток його досліджень призвів до виникнення більш загальної концепції «мериторних благ», під якими розуміються блага, попит на які з боку приватних осіб відстає від «бажаного суспільством» і стимулюється державою. Найважливішим досягненням «мериторики» стало те, що вона зуміла теоретично «виправдати» необхідність державної підтримки виробництва й споживання деяких видів товарів і послуг. Мова йде про такі блага, дійсна цінність яких споживачам не відома. Тому держава опікується виробництвом цих корисних для суспільства благ й за допомогою бюджетних дотацій виробникам спонукує індивідуумів до збільшення їхнього споживання. Згідно поглядів Р. Масгрейва, культурна діяльність повністю підпадає під мериторну опіку держави.

Вагомий внесок у розробку методології формування нормативів державного забезпечення культурного розвитку в країнах пострадянського простору внесли російські вчені Р. Грінберг і О. Рубінштейн. Згідно їх концепції, визначення соціальних стандартів та нормативів бюджетного фінансування культурної діяльності безпосередньо пов'язане з аналізом її соціальної корисності.

Зміст і особливості мериторики дозволяють інтерпретувати бюджетні асигнування на культуру як фінансове забезпечення пропозиції культурних благ у доцільному для суспільства обсязі. Це принципове положення служить відправним пунктом в розробці нормативів бюджетного фінансування культурної діяльності. При цьому сам доцільний обсяг пропозиції культурних благ повинен відповідати уявленню суспільства про бажаний рівень і структуру їхнього споживання. Інакше кажучи, провідною домінантою у визначенні системи нормативів бюджетного фінансування повинні стати соціальні стандарти культурної діяльності.

Поняття стандартів культурної діяльності не повинні мати нічого спільного зі спробами нав'язати окремим людям або групам населення форми й способи задоволення їхніх культурних потреб. Мова йде про стратегічні інтереси суспільства як такого, про його уявлення бажаних масштабів і структури культурної діяльності, про цілі мериторного втручання держави, тобто про орієнтири й рівень бюджетної підтримки виробників культурних благ. Саме тому соціальні стандарти культурної діяльності не мають прямого відношення до конкретних людей, а властиві лише більш-менш великим суспільним групам, населеним пунктам, регіонам країни. Тому й нормативи бюджетного фінансування, які можна розуміти як суспільні ціни реалізації соціальних стандартів, визначають обсяг державної підтримки культури й використовуються лише в економічних відносинах з виробниками культурних благ, стимулюючи їхню діяльність на досягнення певного рівня забезпеченості населення культурними благами.

Можна виділити наступні особливості визначення цих нормативів. По-перше, культурні блага розглядаються як мериторні, відповідно бюджетні асигнування є фінансовим забезпеченням реалізації соціальних стандартів, установлених для кожного регіону окремо, але у відповідності до єдиних державних стандартів. По-друге, зазначені фінансові нормативи визначаються окремо по кожному виду діяльності у сфері культури в розрахунку на душу населення й/або у відсотках до загальної величини витрат бюджету. По-третє, сукупність регіональних нормативів бюджетного фінансування культурної діяльності й системи соціальних трансфертів з державного бюджету відображає пропорції розподілу «фінансового тягаря» між бюджетами різних рівнів.

Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О. Ф. (м. Суми, 24–26 квітня 2013 р.) : у 4 т. / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – Т. 1. – С. 219-221.